

Dariusz Stępkowski*

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

 <https://orcid.org/0000-0002-6855-1517>e-mail: d.stepkowski@uksw.edu.pl

Recenzja książki Aleksandry Tłuściak-Deliowskiej i Urszuli Dernowskiej pt. *Kultura szkoły w modelu La Tefy Schoen i Charlesa Teddliego. Inspiracje teoretyczne i badawcze***

https://doi.org/10.25312/kiw.26_dsrec

Streszczenie: W niniejszej recenzji omówiono zawartość monografii wymienionej w tytule. Zawiera ona dogłębną analizę opracowanego przez La Tefy Schoen i Charlesa Teddliego modelu kultury szkolnej oraz charakterystykę zrealizowanych na jego podstawie w różnych krajach świata badań edukacyjnych. Celem recenzji jest krytyczna ocena nowości modelu w kontekście edukacji polskiej.

Słowa kluczowe: kultura szkoły, model, jakość, doskonalenie

Trudno byłoby wyobrazić sobie lepsze wprowadzenie do problematyki kultury organizacyjnej szkoły niż recenzowana monografia Aleksandry Tłuściak-Deliowskiej i Urszuli Dernowskiej. Obie autorki od wielu lat zajmują się tym zagadnieniem w swoich analizach teoretycznych i badaniach empirycznych prowadzonych zarówno razem¹,

* Dariusz Stępkowski – doktor habilitowany, zatrudniony na stanowisku profesora uczelni na Wydziale Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

** A. Tłuściak-Deliowska, U. Dernowska, *Kultura szkoły w modelu La Tefy Schoen i Charlesa Teddliego. Inspiracje teoretyczne i badawcze*, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Warszawa 2023.

¹ U. Dernowska, A. Tłuściak-Deliowska, *Kultura szkoły. Studium teoretyczno-empiryczne*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2015; A. Tłuściak-Deliowska, U. Dernowska, *Kultura współpracy*

jak i osobno². W ich kolejnej wspólnej publikacji wyraźnie odzwierciedla się zdobyte do tej pory doświadczenie naukowe i ukierunkowanie na eksplorację empiryczną. Dobitnie poświadcza to podtytuł omawianej publikacji, który pozwala domyślać się następnego zamierzenia badawczego.

Pozostając jeszcze przez moment przy tytule najnowszej książki Tłuściak-Deliowskiej i Dernowskiej, trzeba zapobiec mylnemu przypuszczeniu, że jej celem jest wyłącznie zapoznanie polskiego czytelnika z modelem kultury szkoły, który opracowała dwójka amerykańskich badaczy, La Tefy Schoen i Charles Teddlie, i nieco mało skromnie zadeklarowała w swojej wspólnej publikacji jako nowy (*a new model*)³. Autorki, analizując zalety i ograniczenia ich propozycji, niejako przy okazji zrekonstruowały genezę i rozwój badań (nie tylko edukacyjnych) nad kulturą organizacyjną szkoły. Dzięki temu zabiegowi czytelnik wraz z wnikliwą prezentacją modelu Schoen i Teddliego otrzymuje syntetycznie nakreślony obraz problematyki podejmowanej w badaniach nad kulturą szkoły. Warto przy tym podkreślić, że autorki umiejętnie rozgraniczają w warstwie narracyjnej między (głównie teoretyczną) refleksją rozwijaną na ten temat w polskiej pedagogice a empirycznymi przedsięwzięciami badawczymi, które przeważają w pedagogice zagranicznej. To sprawia, że Tłuściak-Deliowskiej i Dernowskiej udało się uniknąć nieuprawnionego uniformizowania odmienności dyskursów pedagogicznych – rodzimego i zagranicznego, z czym niestety często mamy do czynienia w publikacjach traktujących o polskiej edukacji.

Monografia składa się z wprowadzenia, czterech rozdziałów i bibliografii. W pierwszym rozdziale autorki syntetycznie omówiły trwające nieustannie poszukiwania adekwatnej definicji i koncepcji kultury szkoły (podrozdział 1.1), naszkicowały fenomen kultury szkoły od strony teorii organizacji (podrozdział 1.2), a następnie zaprezentowały koncepcję kultury organizacyjnej w ujęciu Edgara Scheina (podrozdział 1.3), która ich zdaniem odgrywa rolę fundamentu koncepcyjnego w większości współczesnych eksploracji badawczych funkcjonowania szkoły jako społecznej instytucji edukacyjnej. Autorki słusznie zauważają, że afirmacja koncepcji Scheina z jednej strony łączy perspektywę patrzenia na szkołę z kulturą organizacyjną, która w niej ist-

w szkole w recepcji nauczycieli szkół gimnazjalnych, „Studia Edukacyjne” 2016, nr 40, s. 127–148; teże, *Wartości w organizacji szkolnej z perspektywy nauczycieli szkół gimnazjalnych*, „Przegląd Pedagogiczny” 2016, nr 2, s. 151–161; teże, *Założenia teoretyczne i właściwości psychometryczne polskiej wersji kwestionariusza „Kultura Szkoły” (School Culture Survey, SCS, S. Gruenert, J. Valentine, 1998)*, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Warszawa 2018; U. Dernowska, J. Górecka, A. Tłuściak-Deliowska, *Metafora jako sposób badania subtelných elementów kultury szkoły: „Szkoła inna niż wszystkie” w uczniowskiej metaforze – raport z badań*, „Journal of Modern Science” 2023, nr 3, s. 707–727.

² U. Dernowska, *Kultura szkoły – pojęcie, wymiary, modele*, „Ruch Pedagogiczny” 2014, nr 4, s. 13–24; A. Tłuściak-Deliowska, M. Czyżewska, *Tu chodzi o wspieranie mojego ucznia..., czyli studium teoretyczno-empiryczne o ocenianiu kształtującym i klimacie szkoły*, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Warszawa 2020.

³ L.T. Schoen, Ch. Teddlie, *A new model of school culture: A response to a call for conceptual clarity*, „School Effectiveness and School Improvement” 2008, vol. 2, s. 129–153.

nieje i nieustannie się przekształca, z drugiej zaś uzależnia doskonalenie pracy szkoły od jakości jej kultury organizacyjnej, co powoduje, że może powstać przekonanie, iż zmiana organizacyjna utożsamia się z doskonaleniem.

W drugim rozdziale zostały scharakteryzowane wybrane teoretyczne modele kultury szkoły i przeprowadzone z ich pomocą projekty badawcze. Zdaniem autorek uprzywilejowane miejsce w prowadzonych współcześnie badaniach empirycznych nad kulturą szkoły przysługuje modelowi opracowanemu przez Edgara Scheina na podstawie jego własnej koncepcji kultury organizacyjnej. Wychodząc od charakterystyki tego modelu, Tłuściak-Deliowska i Dernowska przybliżają inspirowane nim cztery modele mniej znanych autorów: Jaroslava Svetlíka, Patricka Brady'ego, Petera Kenta i Leonor L. Torres (podrozdział 2.1). W następnym podrozdziale (2.2) autorki omówiły raporty z wybranych badań empirycznych, w których zaaplikowano model Scheina.

Trzeci rozdział zawiera prezentację tytułowego modelu La Tefy Schoen i Charlesa Teddliego. Autorki w szczegółach zrekonstruowały genezę koncepcji i jej teoretyczne uzasadnienie (podrozdział 3.1). Moją uwagę zwróciło silne ukierunkowanie na efektywność, które przyświecało Schoen w trakcie analizowania publikacji dotyczących kultury szkoły i modelowania głównych jej determinantów. Z tym większym zaskoczeniem przyjąłem do wiadomości uzyskany model, który składa się z czterech wymiarów: (I) orientacja zawodowa, (II) struktura organizacyjna, (III) jakość środowiska uczenia się i (IV) koncentracja na uczniu (tabela 3, s. 106). Powodem mojego zaskoczenia były dwa ostatnie wymiary, w których ewidentnie przełamane zostało Scheinowskie rozumienie kultury organizacyjnej jako ponadjednostkowej struktury konstytuującej funkcjonowanie instytucji, w tym wypadku edukacyjnej. We wskazanych dwu wymiarach modelu Schoen i Teddliego dochodzi do głosu perspektywa personalistyczna; w wypadku wymiaru III przyjmuje ona postać działania dydaktycznego o charakterze relacji nauczyciel–uczeń, a w wymiarze IV – o charakterze szeroko rozumianej współpracy między wszystkimi podmiotami zaangażowanymi w edukację szkolną (tabela 5, s. 106). W następnym podrozdziale (3.2) Tłuściak-Deliowska i Dernowska szczegółowo opisują i wyjaśniają każdy z wymiarów omawianego modelu.

W czwartym i ostatnim rozdziale zostały najpierw omówione badania empiryczne, które do tej pory prowadzono w różnych miejscach na świecie przy użyciu modelu Schoen i Teddliego (podrozdział 4.1), a następnie autorki przedstawiły swoje stanowisko odnośnie do potencjału i ograniczeń tego modelu (podrozdział 4.2). Wydaje mi się, że drugi podrozdział czwartego rozdziału mógłby stanowić zakończenie omawianej publikacji, gdyż spełnia tę właśnie funkcję.

Sięgnięcie po opracowanie Tłuściak-Deliowskiej i Dernowskiej dostarczy zainteresowanemu czytelnikowi wielu korzyści. Zostało ono napisane w sposób klarowny i zarazem erudycyjny. Autorki ze swadą i profesjonalizmem prowadzą swoje wywody, nie tracąc ani na chwilę z pola widzenia głównego problemu. Monografia zawiera

celowo dobrany wybór raportów i gruntowne ich omówienia, co pozwala na łatwe zorientowanie się w aktualnym stanie badań empirycznych i podejmowanych w nich kwestiach. Jednak inspiracje płyną nie tylko z tej strony, lecz również ze strony modeli teoretycznych, które autorki zaprezentowały problemowo jako temat do dalszej dyskusji, a nie rozstrzygnięcie.

Na zakończenie odniosę się do jednego z ostatnich zdań monografii Tłuściak-Deliowskiej i Dernowskiej, w którym stwierdzają one, że „opracowany przez La Tefy Schoen i Charlesa Teddliego konstrukt teoretyczny wnosi nową jakość do metodologii/metodyki badania kultury szkoły oraz udalnie łączy tę kulturę z poprawą, doskonaleniem szkoły” (s. 214). W pełni podzielam to przekonanie autorek i mam nadzieję, że również one zgodzą się ze mną, że tą nową jakością jest wskazana powyżej perspektywa personalistyczna, którą w modelu Schoen i Teddliego reprezentują wymiary III i IV. Nie chodzi mi bynajmniej o personalizm jako kategorię filozoficzną, lecz o przewartościowanie działania dydaktycznego w taki sposób, żeby uznać ucznia za sprawcę własnego kształcenia (nie tylko uczenia się!). O konieczności takiego przewartościowania mówi się i pisze w polskiej pedagogice już od dawna. Jednak dopiero od niedawna autorzy formułują wprost postulat zmiany kultury dydaktycznej dominującej w polskich szkołach w taką, która będzie tworzyła środowisko przyjazne uczeniu się i skoncentrowane na uczniu⁴. Trafnie oddaje to termin *rekulturacja* (s. 123), który odnosi się równocześnie do obu wskazanych wymiarów modelu Schoen i Teddliego. Również Tłuściak-Deliowska i Dernowska podejmowały ten temat, pisząc w jednej ze swoich wcześniejszych publikacji o „kulturze współpracy w szkole”⁵.

Bibliografia

- Dernowska U., *Kultura szkoły – pojęcie, wymiary, modele*, „Ruch Pedagogiczny” 2014, nr 4, s. 13–24.
- Dernowska U., Górecka J., Tłuściak-Deliowska A., *Metafora jako sposób badania subtelných elementów kultury szkoły: „Szkoła inna niż wszystkie” w uczniowskiej metaforze – raport z badań*, „Journal of Modern Science” 2023, nr 3, s. 707–727.

⁴ D. Klus-Stańska, *Oderwanie dydaktyki od pedagogiki ogólnej jako źródło jej kryzysu i zniechęcenia*, [w:] T. Hejnicka-Bezwińska (red.), *Pedagogika ogólna. Dyskursy o statusie naukowym i dydaktycznym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2011, s. 139–158; też, *Wiedza, która zniewala. Transmisyjne tradycje w szkolnej edukacji*, „Forum Oświatowe” 2012, nr 1, s. 21–40; I. Nowosad, *Z badań nad kulturą szkoły. W kalejdoskopie analiz i interpretacji*, „Studia Edukacyjne” 2018, nr 49, s. 159–174; też, *Kultura szkoły w rozwoju szkoły*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2019; A. Sarbiewska, *Tworzenie partycypacyjnej kultury kształcenia na przykładzie szkolnych lekcji języka angielskiego. Studium przypadku*, Niepublikowana rozprawa doktorska, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2022.

⁵ A. Tłuściak-Deliowska, U. Dernowska, *Kultura współpracy...*, dz. cyt.

- Dernowska U., Tłuściak-Deliowska A., *Kultura szkoły. Studium teoretyczno-empiryczne*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2015.
- Klus-Stańska D., *Oderwanie dydaktyki od pedagogiki ogólnej jako źródło jej kryzysu i znieruchomienia*, [w:] T. Hejnicka-Bezwińska (red.), *Pedagogika ogólna. Dyskursy o statusie naukowym i dydaktycznym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2011, s. 139–158.
- Klus-Stańska D., *Wiedza, która zniewala. Transmisyjne tradycje w szkolnej edukacji*, „Forum Oświatowe” 2012, nr 1, s. 21–40.
- Nowosad I., *Kultura szkoły w rozwoju szkoły*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2019.
- Nowosad I., *Z badań nad kulturą szkoły. W kalejdoskopie analiz i interpretacji*, „Studia Edukacyjne” 2018, nr 49, s. 159–174.
- Sarbiewska A., *Tworzenie partycypacyjnej kultury kształcenia na przykładzie szkolnych lekcji języka angielskiego. Studium przypadku*, Niepublikowana rozprawa doktorska, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Warszawa 2022.
- Schoen L.T., Teddlie Ch., *A new model of school culture: A response to a call for conceptual clarity*, „School Effectiveness and School Improvement” 2008, vol. 2, s. 129–153.
- Tłuściak-Deliowska A., Czyżewska M., *Tu chodzi o wspieranie mojego ucznia...*, czyli *studium teoretyczno-empiryczne o ocenianiu kształtującym i klimacie szkoły*, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Warszawa 2020.
- Tłuściak-Deliowska A., Dernowska U., *Kultura współpracy w szkole w recepcji nauczycieli szkół gimnazjalnych*, „Studia Edukacyjne” 2016, nr 40, s. 127–148.
- Tłuściak-Deliowska A., Dernowska U., *Wartości w organizacji szkolnej z perspektywy nauczycieli szkół gimnazjalnych*, „Przegląd Pedagogiczny” 2016, nr 2, s. 151–161.
- Tłuściak-Deliowska A., Dernowska U., *Założenia teoretyczne i właściwości psychometryczne polskiej wersji kwestionariusza „Kultura Szkoły” (School Culture Survey, SCS, S. Gruenert, J. Valentine, 1998)*, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Warszawa 2018.

**Review of the monograph Aleksandra Tłuściak-Deliowska & Urszula Dernowska
*Kultura szkoły w modelu La Tefy Schoen i Charlesa Teddliego. Inspiracje
teoretyczne i badawcze [School Culture in La Tefy Schoen and Charles Taddlie's
model. Theoretical and research inspirations]***

Abstract: This review discusses the content of the monograph mentioned in the title. It contains an in-depth analysis of the model of school culture developed by La Tefy Schoen and Charles Taddlie and a description of the educational research carried out on its basis in various countries around the world. The aim of the review is to critically assess the novelty of the model in the context of Polish education.

Keywords: school culture, model, quality, improvement

About the Author

Dariusz Stępkowski – habilitated doctor, employed as a university professor at the Faculty of Pedagogical Sciences of Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw.

Ten utwór jest dostępny na [licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe](#).

